

Slovenija, seniorji v pogojih globalizacije in informatizacije ter demografskega prehoda

Tomaž Banovec, Forum IKT 50+, Slovensko društvo Informatika
Zveza društev upokojencev Slovenije
tomaz.banovec@siol.net

Izvleček

Slovenija je soočena z izzivi dolgožive informacijske družbe v pogojih globalizacije. Zaradi demografskih in drugih razlogov ter zavez z okoljem je treba določiti nove cilje (EU Agenda 2020, domače strategije v pripravi). Posledicam in spremembam sprememb se je treba prilagoditi, če ne moremo vplivati na vzroke. Opravičila sta se IMF-ova analitika, napačno sta oceno posledic predlaganih »austerity« (varčevalnih?) ukrepov na zaposlovanje in rast v Evropi. Podobno je z drugimi domačimi napovedmi.

Kohorta seniorjev, starih petdeset let in več, bo vedno večja, upokojencev je že 600.000, delali bomo dlje časa. Informatizirati in organizirati je treba seniorsko intrageneracijsko sodelovanje. To bo mogoče narediti tudi – če ne predvsem – z osebno varno prožnostjo in splošno podporo informacijsko-komunikacijske tehnologije, s certifikacijo veščin ter institucionalne organizacije dela tudi za upokojene seniorje.

Ključne besede: Slovenija, seniorji, informatika, intrageneracijsko sodelovanje, reforme 2020.

Abstract

Slovenia: Seniors Facing the Challenge of Globalization and Demographic Change

Slovenia is faced with the challenges of a long-lived information society in a globalized environment. Due to demographic and other reasons and the commitment to the environment it is necessary to set new goals (Agenda 2020, national strategies in preparation). If we cannot control the reasons, we have to adjust to the effects of changes. Even IMF's analysts have apologized for the incorrect predictions of the assessment of the impact of the proposed "austerity" measures on employment and growth in Europe. The same goes for other "local" forecasts in this area.

The number of seniors of 50 years and older is growing. The number of retired people in Slovenia has already reached 600,000 and the active working period has been prolonged. Within this group an intra-generation cooperation and participation of seniors has to be organized.

This will be achieved also, if not primarily, through an increased personal flexicurity, an overall support of ICT as well as through the certification of skills and better-organized institutional work of retired seniors.

Key words: Slovenia, seniors, information science, intra-generation cooperation, reforms 2020.

- Februarja 2013 je Evropska komisija opozorila na resno zaostajanje Slovenije pri reformah in napovedala nadaljnji padec rasti BDP za dva odstotka v letu 2013. Pripravljamo pa veliko strategij za reševanje in ukrepe na različnih področjih. Maja 2013 smo dobili zavezujoča priporočila.
- Kanclerka Angela Merkel: Imamo dva velika izziva: globalizacijo in demografski preobrat ... (Nemški demografski vrh, september 2012)
- Galileo Galilei: Meriti je treba vse, kar je merljivo, kar ni merljivo, je treba napraviti merljivo.
- Karel Gauss: Nič bolje ne pokaže naših matematičnih neznanj kot uporaba nenatančnih podatkov v nadaljnjem računanju.
- Objavljeno na oglasni tabli Inštituta Jožef Stefan, 1992, avtor ni naveden: Dovolite mi narediti pregled. V začetnih časih umetne inteligence so me študenti spraševali: »Kaj je najboljši način za predstavitev znanja?« Običajno sem odgovoril, da še ne vemo. Vendar sedaj lahko dam nenavaden odgovor. Za reševanje vseh, tudi najmanjših problemov, moramo uporabiti različne predstave. To je zato, ker ima vsak posamezen del podatkovne strukture svojo pomensko lastnost in tako nobena (podatkovna struktura) sama po sebi ne more biti primerna za vse funkcije, vpletene v to, kar imenujemo skupni razum ali znanje. (Prevad T. Banovec)

1 UVOD, IZHODIŠČA

Svet, Evropa in Slovenija se nahajajo v demografskem prehodu, krizi virov, okoljskih in finančnih težavah. Hitro staranje prebivalstva je dejstvo – govorimo o novo razumljeni in novo definirani dolgoživi družbi. Razvojne politike na tem področju so deloma neproduktivne, vse pa so v reformi ali čakalnicah.

Napoveduje se nova kriza osnovnega obveznega pokojninskega in drugih skladov ali stebrov za varno starost in zdravje. Po sedanjih skromnih pokojninskih reformah bodo potrebne nove že za čas po letu 2017.¹ Javnofinančne težave so znane [1].

¹ Kar velja že za pravkar sprejeto pokojninsko reformo.

Vse to je bilo povedano in izračunano ob razpravah o ZPIZ-2. Svoja pričakovanja so povezane skupine starejših ljudi ali seniorjev izrazile v memorandumu vladi RS januarja 2009 [2]. V več študijah smo že veliko prej opozorili na naše zaostajanje izvrševanja lizbonske zaveze, ki določa aktivno petdesetodstotno vključenost starejših delavcev (od 55. do 64. leta) v formalno delo. Pri tem zaostajamo (ne samo mi); ocenjujemo, da je za to krivo pomanjkanje znanja in veščin ter posebno pomanjkljivo poznavanje informacijsko-komunikacijskih tehnologij, veščin in metod dela že v skupini prebivalstva v starostni skupini petdeset let in več ali skupina 50+, še bolj pa pri že upokojenih seniorjih [3].

1.1 Globalizacija in demografija

Navajamo nekaj z globalizacijo in demografskim prehodom povezanih poudarkov. Stroka trdi, da je ob Gutenbergu ter izumu tiska nastala prva večja globalizacija, druga ob industrijski revoluciji in po njej, sedanja pa predvsem zaradi masovne uporabe informacijsko-komunikacijskih sredstev na vseh področjih dela in življenja. Četrta naj bi nastala po masovni uvedbi tridimenzionalnih tiskalnikov.

Okrogla miza (OECD in SURS) o merjenju in uporabi podatkov o družbenem napredku in blaginji 29. novembra 2010 na Brdu pri Kranju, avtor Žiga Turk: ABCDE je kratica za pojave, ki bodo določali svetovni razvoj, cilje in poudarjeno tudi smisel teh ciljev:

A – Automatization: avtomatizacija (vsega, kar je mogoče) se pospešeno dogaja;

B – BRIIC: Brazilija, Rusija, Indija, Indonezija, Kitajska – hitro rastoče nove ekonomije bodo narekivale razvoj, s pomembno manjšo funkcijo socialne države po naših, zahodnih merilih glede na evropske države in skupino PIIGS;

C – Climate Changes: podnebne spremembe ali vsaj prilagajanja tem spremembam (vse v zvezi z energijo se draži in obdavčuje);

D – Demographic Changes: demografski prehod, dolgoživa družba, posledice;

E – e-everything: e-vsega ali informatizacija vsega mogočega.

Vsem tem dejavnikom bomo nujno prilagajali tudi načine življenja, dela in bivanja starejših ljudi in njihovih gospodinjstev. Nove ideje in zaveze so nastale v Evropski Agendi 2020. Med njimi je nujno potrebna vseživljenjska fleksibilnost² posameznika in njegovih asociacij. Velja tudi za seniorje in upo-

kojence, ki morajo na novo osmisliti in urediti svoj status in način življenja kmalu po doseženem petdesetem letu. Varna fleksibilnost po novem ni mogoča brez znanja in uporabe informatike. Med drugim so nujne prilagojene dodatne oblike zaposlovanja upokojenih seniorjev in organizacija dela ter storitev za take cilje je nujna. Kar zadeva uporabo spleta in informacijsko-komunikacijske tehnologije Leta 2010 so statistična merjenja uporabe spleta in informacijsko-komunikacijske tehnologije med starejšimi pokazala, da smo med najslabšimi v Evropi. Tabele so sicer preobširne za objavo, jih pa imamo [5].

1.2 V Sloveniji smo v posebnem položaju

- Zaostajamo pri vključevanju ali podaljševanju dela generacije, stare 55 do 64 let (starejši delavci) v redno delovno razmerje. Že leta 2010 naj bi bil ta delež 50-odstoten (gre za 100.000 zaposlenih seniorjev) – verjetno ne bo nikoli dosežen.
- Starejši delavci in upokojenci so glede na večšine in uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije med slabšimi v primerljivih državah (države 27+).
- Poleg tega imamo zakonske omejitve (redno plačano delo upokojencev in pravica do pokojnine) – velja splošno prepričanje, da je večina z odhodom v pokoj uredila svoj delovni status dokončno in postane naenkrat vzdrževano prebivalstvo.
- Nujno je drugačno medsebojno sodelovanje starejših. Če je program ZDUS »Starejši za starejše« predvsem humanitarna in socialna akcija, potrebujemo še poseben program za intrageneracijsko³ solidarnost pri usvajanju znanj in vsebin ter s tem možnosti dopolnilnega in začasnega zaposlovanja, ki je omogočen z Zakonom o urejanju trga dela – ZUTD (sprejet februarja 2013).⁴
- Ob pomembnem razvojnem zaostanku različno razumemo vlogo socialne države in vedno bolj

² **Fleksibilnost** delavcev in na sploh vseh ljudi – tudi seniorjev pomeni: prostorska ali teritorialna mobilnost, širok izobrazbeni spekter, sposobnost vstopati v projekte in jih sooblikovati ter tudi pripravljenost na nižje plače za več dela. Dodamo lahko še lastnost in sposobnost vedno novega sprotnega ocenjevanja in ovrednotenja lastnega in skupnega dela in sposobnost reagiranja na dogodke, ki posameznika čakajo v sicer negotovi prihodnosti. Fleksibilnost tudi pomeni, da bodo podjetniki potrebovali in zaposlovali ljudi, ki so pripravljeni delati tudi časovno fleksibilno, in ne samo sedem do osem ur dnevno v dogovorjenem času. Prezaposlitveni pogoji in deljeni ter delni delovni čas so usoda te fleksibilnosti. Tako naj bi danes zaposleni in bodoči delavci postali fleksibilni in kreativni sodelavci podjetnikov ali delodajalcev. Po več virih (VDIn, The Economist ipd.) oblikoval Banovec v letu 2000.

³ **Intrageneracijsko** sodelovanje pomeni sodelovanje in pomoč v okviru ene generacije in je lahko osnova za intergeneracijsko (medgeneracijsko) sodelovanje.

⁴ Nova ureditev trga dela med drugim omogoča upokojenim seniorjem začasno in dopolnilno plačano delo 60 ur na mesec in 500 ur na leto.

zaostajamo s potrebnimi reformami. Opozorila in priporočila so prišla 29. maja 2013 in s tem so potrebne nove analize in drugačni pristopi.⁵

2 LIZBONSKA IN DRUGE ZAVEZE TER KORAKI, KI BI PRIPOMOGLI K URESNIČEVANJU

2.1 Vedno nove reforme in cilji

Reforme, ki bi omogočile ali prisilile starejše delavce k daljšemu vztrajanju na formalnem delu, naj bi začele šele leta 2010. Zakon, ki bi to urejal leta 2011, je »padel« na referendumu (malo delo). Nova predlagana pokojninska in druga zakonodaja naj bi to možnost vsaj deloma omogočila, Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o urejanju trga dela (ZTUD-2013) pa najbolj konkretno. Pripravili smo poseben izveleček in komentar [4].

Evropski svet je časa krize marca 2010 sprejel nov dokument in ga usklajeval do junija 2010. Svet ga je sprejel z zavezujočimi in manj zavezujočimi sklepi. 27. marca je bilo oblikovano besedilo sklepov, ki preoblikujejo dosedanje lizbonske cilje na štiri glavne cilje; za nas sta zanimiva prvi in četrti, ki ju navajamo:

- zagotoviti 75-odstotno stopnjo zaposlenosti žensk in moških v starosti 20 do 64 let, tudi z večjo udeležbo mladih, starejših delavcev in nizkokvalificiranih delavcev ter z boljšim vključevanjem zakonitih priseljencev;
- izboljšati raven izobrazbe, zlasti s prizadevanji, da bi zmanjšali stopnje osipa v šolah in da bi povečali delež prebivalstva s terciarno ali z enakovredno izobrazbo ob upoštevanju predlogov Komisije, pri čemer bo Evropski svet numerično vrednost teh ciljev določil junija 2010. Prišla pa so resna opozorila o strukturnih problemih previsoke stopnje »akademizacije« delovne sile.

Ta vrednost še ni dokončno določena, vendar je jasno, da prva alineja spreminja numerične odnose in drugače definira skupino delovno aktivnih prebivalcev. stari svetovni statistični standard je med 15. in 65. leti, novi pa kaže, da bo med 20. in 64. leti. V Uniji se sedaj šolamo povprečno že do 20. leta. Sekundarna izobrazba je postala skoraj minimalni zaposlitveni standard in tako je definirana tudi družba znanja. Skoraj gotovo bomo doživeli še dodatek in ga določili na dobo med 20. in 70. letom ter povezovanje

trajanja dela s trajanjem pričakovane dolžine trajanja življenja. Ob tem pa se nam postavlja nekaj vprašanj.

Prvo vprašanje je seveda, kako dobiti dovolj dela ali delovnih mest za produkte in storitve, ki imajo ustrezno dodano vrednost, še za okrog 100.000 ljudi s statusom starejših delavcev, ki bi jih morali zaposliti tudi za formalno izpolnitev revidirane lizbonske zaveze. Del zaposlitvenih možnosti je tudi v intrageneracijskem zaposlovanju in prostovoljstvu v tej vedno večji skupini seniorskega prebivalstva. Osrednje vprašanje je, kako je s praktičnim znanjem informacijsko-komunikacijskih veščin za to hitro rastočo skupino ljudi ali kaj naj dela 600.000 prejemnikov pokojnin raznih oblik v času, ko »ne delajo več«, ko traja prejetje pokojnine povprečno skoraj triindvajset let in ko gremo v pokoj pri šestdesetih letih starosti.

Drugo vprašanje je, kako pripraviti in izobraziti ter obdržati v delovni kondiciji ljudi te skupine za naloge in dela, ki imajo ustrezen socialni in ekonomski pomen in ki ustvarjajo produkte z ustrezno dodano vrednostjo ali ustreznimi upravičenimi eksternalizacijami.⁶

Tretje vprašanje je, ali smo politično in drugače ter na osebni ravni sploh pripravljeni na uresničevanje takih zavez. Anketne raziskave kažejo, da večina upokojenih seniorjev in seniork ne razmišlja o novih in drugačnih formalnih zaposlitvah (Eurobarometer, Eurostat).

Četrto vprašanje je, ali je mogoče kakovostno živeti dolgoživo družbo in vse omejene izzive ABCDE, če nismo pravočasno – tudi za generacijo 50+, usvojili potrebnega dela znanja in veščin za e-vsega, ki poganja tretjo obliko globalizacije in konkurenčnosti.

Peto, najvažnejše vprašanje. Napovedi o evropsko usklajeni ekonomski (ali gospodarski) rasti v Evropi in Sloveniji so v času končanja tega prispevka ponovno znižane in spori o »pretiranem« ali strogem varčevanju so nekoliko korigirani.

2.2 Priporočila Evropskega sveta

Priporočila v zvezi z nacionalnim reformnim programom Slovenije za leto 2013 in mnenje Sveta o slovenskem programu stabilnosti za obdobje 2012–2016 so vsaj za Slovenijo in več drugih članic Unije zelo stroga, med drugim predpostavljajo, da bodo v septem-

⁵ V času objave tega prispevka v Uporabni informatiki nam bodo že znani osnovni obrisi reformnega programa.

⁶ Pojem »eksternalizacija« opisuje neko početje ali storitev, ki ga težko vrednotimo z denarjem, vendar smo se dogovorili, da je to splošno ali konkretno koristno delo. Največ je o tem pisal Mišo Mrkajčić – tudi v knjigi To so bile svete krave.

bru vsa »prelita« v novi slovenski stabilizacijski program, ki naj bi bistveno spremenil ravnanja in stanje v državi. Do leta 2015 naj bi dosegli predpostavljeno stabilnost v deficitu in dolgu države [5].

Iz tega dokumenta navajamo eno od priporočil.

- Okrepi naj dolgoročno vzdržnost pokojninskega sistema v obdobju po letu 2020 z nadaljnjo prilagoditvijo vseh ustreznih parametrov, vključno z navezavo zakonsko predpisane upokojitvene starosti na podaljšanje življenjske dobe, hkrati pa naj ohranja zadostno raven pokojnin. Omeji naj s staranjem prebivalstva povezane stroške dolgotrajne oskrbe in izboljša dostop do storitev s preusmeritvijo oskrbe z institucionalne na oskrbo na domu, izboljša usmerjanje nadomestil in ugotavljanje njihove upravičenosti ter povečanje preventive za zmanjšanje invalidnosti/odvisnosti.

Podaljšanje delovne dobe je lahko pomembna

predpostavka, ki pa brez potrebnih znanj in veščin podprtih z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo ni mogoča, posebno ne brez opredeljene vseživljenjske fleksibilnosti. Torej je treba nove predpostavke in na njih temelječe politike vzeti z določeno rezervo. Kaj je in kaj bo z zaposlenostjo mladih? OECD je izračunal rast nezaposlenosti v letih 2008 do 2012 za a) generacijo 14–24 let, ki je zrasla za štiri odstotke, b) za generacijo 25–54 let za 1,5 odstotka in za c) generacijo 55–64 let, ko je nezaposlenost padla za dva odstotka (OECD za razviti svet, *The Economist*, 30. julija 2013) [6].

3 SENIORJI IN UPOKOJENCI TER VKLJUČEVANJE V INFORMACIJSKO DRUŽBO

3.1 Začnimo z eno od mnogih (glej www.sta.si) statistično izkazanih dejstev

Tabela 1: Redni uporabniki [5] interneta po starosti, Slovenija, prvo četrletje, 2010–2012

Obdobje v letih	Prvo četrletje 2009	Prvo četrletje 2010	Prvo četrletje 2011	Komentar – Dolgoživa družba, tudi upokojenci pridobivajo vsako leto tri dodatne mesece v pričakovanem trajanju dolžine življenja (reforme, kriza).
	Delež (%)	Delež (%)	Delež (%)	
10–74	64	70	69	Stagnacija – padec v celoti zaradi starejših (55–74)
16–74	62	68	67	Stagnacija na račun vključenih starejših (55–74)
10–15	98	96	97	Skoraj popolna vključenost
16–34	91	95	95	Skoraj popolna vključenost
35–54	66	73	73	Ni kaj spremeniti – v pokoj gremo pri 60. letih.
55–74	22	28	29	Zaskrbljujoče, vključenost (cilji neuresničeni)

(Podrobni podatki SURS so razdeljeni v omrežju [7]. Avtorica Polona Zdešar SURS. Predelal in dodelal T. Banovec, 2012 – končni podatki, 5. oktober 2012.)

Poleg tega poteka še nekaj vzporednih naključnih anket na včasih premajhnih vzorcih in so dokaj nepovezane. Kaj vzame politika za razvojno podlago in izhodišče, pa praviloma ne vemo.

Stanje v generaciji 50+ je zaskrbljujoče. Deloma je povezano s tem, da so odhodi v pokoj pri povprečno šestdesetih letih kar običajni in sedaj tudi pospešeni in da poslovni subjekti zaradi več razlogov tako rešujejo svojo kadrovsko politiko. Po novem tudi država ukinja precej delovnih mest v javni upravi (ne v javnem sektorju).

Vendar velja poskusiti. Verjetno smo nekateri seniorji dovolj modri, spretni in tudi motivirani, da se organiziramo za delo in medsebojno pomoč, kar nam bo pomagalo pri tem. Osredinili se bomo na pomen znanja in uporabe informacijsko-komunikacijskih

tehnologij, ki so že danes pogoj za življenje in delo in brez katerih podaljševanje ali celo reaktiviranje v ustreznih oblikah ni primerno in mogoče, pa tudi dopolnilna začasna delovna razmerja ne bodo mogoča. Seveda to velja predvsem za skupine z drugo ali s tretjo stopnjo izobrazbe in tudi za veliko certificiranih poklicev.

Poseben izziv je za leto 2014 napovedano ukinjanje množice naših domačih reguliranih poklicev ter čezmejno (Unija) izvrševanje storitev. Zakonodaja, poimenovana ZUTD-A, (zakon o urejanju trga dela – marec 2013) in tudi količina reguliranih poklicev v naši državi je glede na E-27 prevelika. Leta 2014 bodo pomembne deregulacije na področju (monopolnih) storitev. V takem primeru lahko pridejo k nam delat še drugi, med njimi tudi »evropski« seniorji.

3.2 Namen uporabe interneta

Govorimo še o namenih uporabe interneta [8]. Ne vemo, kaj od tega pretežno uporabijo v skupini 50+ kaj v času po upokojitvi. Potrebovali bi podatke za vsakih pet let in dinamiko. Nekaj anketnih in podobnih raziskovanj in ocen je na voljo, vendar nimamo metodoloških pojasnil. Treba bo izdelati skupne ocene, predloge smo oddali.

3.3 Položaj, v katerem se nahajamo

Pričakovana doba trajanja življenja se nam podaljšuje za tri mesece letno, rojstev imamo premalo, mladih delavcev bo kmalu premalo že za osnovne proizvodne funkcije in malo imamo plačnikov raznih zavarovanj iz dela. Treba je narediti več, da bodo generacija 50+ in upokojeni seniorji kar najbolj skrbeli za izmenjavo storitev med seboj in v okviru družbenih pričakovanj še za druge na prostovoljski in tudi na tržni način. Ne smemo pričakovati, da se bodo predvsem mladi delavci medgeneracijsko (vertikalno) ukvarjali z oktogeneracijo, če tega ne bodo storili seniorji tudi intrageneracijsko, torej tudi med seboj.

V ciljni skupini 50+ je bilo leta 2012 že 860.000 prebivalcev ali 43 odstotkov prebivalstva države. Forum IKT 50+ bi jim z drugimi dejavniki na tem področju prek obstoječih avtonomnih organiziranih društvenih in sindikalnih oblik predstavil potrebo za usvajanje znanja in veščin informacijsko-komunikacijske tehnologije tudi tako, da bodo vzgojne naloge in vzdrževanje potrebnih informatiziranih znanj pridobivali, ohranjevali in posredovali seniorji med seboj. S tem se ne odrekamo pomoči mladih v raznih

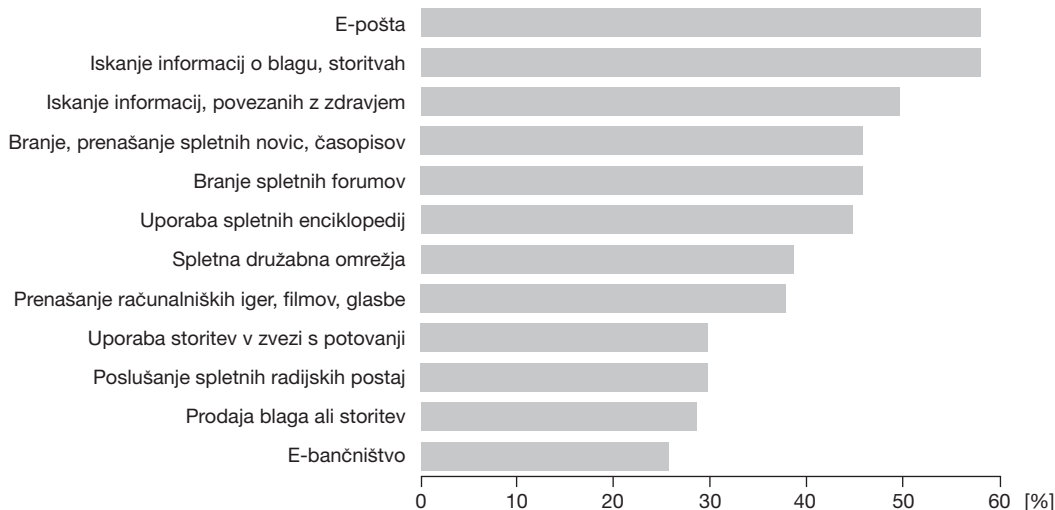
oblikah in jih ocenjujemo za zelo primerne in predvsem začetne pobude.

Zato je treba na novo določiti položaj in smeri delovanja, urediti gibanje in koordinacijo dela ter potrebno organiziranost, ki bo vsaj delu množice 600.000 prejemnikov pokojnin in tistim, ki se pripravljajo na upokojski status (50+),⁷ pomagala pri aktivnem sodelovanju v družbi v novih zaostrenih pogojih življenja in dela, vključno z možnostmi formalne delovne reaktivizacije. Omenjena vseživljenjska fleksibilnost ali flexurity (varna prožnost) ne bo mogoča. Opiramo se na AGE [9] in usmeritve Evropske unije (Agenda 2020) ter na oceno stanja v naši državi.

3.4 Informatika v funkciji podpore znanja in veščin in intrageneracijske podpore

Vemo, da samo obvladovanje informacijsko-komunikacijske tehnologije ne more nadomestiti strokovnih ekspertnih znanj posameznih vsebinsko izobraženih in usmerjenih strokovnjakov, vendar jih pomaga ohranjati, razvijati in posredovati svoja znanja ter ustrezno komunicirati in se vključevati v omrežja. Bistveno pa je obvladovanje izredne količine podatkov, ki tudi s pomočjo informacijsko-komunikacijske tehnologije opremljajo in tudi obremenjujejo naše poznavanje stvari in s tem sama ravnanja. Semantično razumevanja vsebin, ki jih opredeljujemo na tak način, je še vedno podlaga in pogoj za naše delo, še važnejša pa je pragmatična komponenta –

⁷ Ženske v Sloveniji odhajajo v pokoj ob povprečno doseženih 58 letih, moški pa pri manj kot 62 letih. Strokovnjaki mislijo, da je zato treba priprave na status upokojenca začeti pri že pri doseženem 50. letu.

Slika 1: Namen uporabe interneta, Slovenija, 1. četrtnje 2012

ali zavedanje, kako bomo ravnali z novimi znanji in veščinami.

Žal pri tem, vsaj na področju »seniorske informatike«, zelo zaostajamo v evropskem merilu, kar je povezano tudi z dosedanjim zgodnjim odhajanjem v pokoj. To se sedaj spreminja. Osnovna opravila in tehnike, ki se jih naučijo starejši, so sicer zanimiva in potrebna za časovno daljše ostajanje na formalnem in drugačnem delu. Prav tako za nove izzive, ki jih prinaša ZUTD-A (Zakon o urejanju trga dela, novela, marec 2013).

Treba je vzpostaviti množico storitev izobraževanja seniorjev za nove naloge in možnosti zaposlitve v reformnih pogojih (predlog novega pokojninskega zakona). Pri tem je nujno usvajanje in ohranjanje znanj v ustreznem povezanem krogu sodelujočih ali v splošnem omrežju in v njem prevzeti svoj položaj.

3.5 Razmislimo, ali smo sposobni delati v začasnem dopolnilnem delu

Po predlogu lahko takemu delu namenimo 60 ur mesečno in s tem zaslužimo do 5.400 evrov na leto. S tem vzdržujemo svoje delovne navade in utrjujemo stara in nova znanja, smo vključeni poleg vseh omrežij še v intrageneracijsko omrežje IKT 50+ ter tako razbremenimo podjetja in druge poslovne subjekte strahu pred zaposlovanjem za dela in naloge, ki tega ekonomsko in terminsko (sezonsko) ne opravičujejo.

Kaj lahko stori 43 odstotkov slovenskega prebivalstva, od tega 600.000 prejemnikov pokojnin tudi zase ne samo za otroke in vnuke? Samo okrog pet odstotkov te populacije potrebuje institucionalno in alternativno pomoč ter oskrbo. Po novem naj bi način oskrbe celo zmanjšali. Preostanek naj bi bil zdrav, imel naj bi veliko časa, torej je mogoče, da dela v novih pogojih tudi za denar in prostovoljsko. Del takšnih pomoči že poteka. Program »Starejši pomaga starejšim za kakovostno življenje na domu«, ki ga izvajajo v ZDUS, je ena od odličnih možnosti. Veliko zadev in intrageneracijskih pomoči pa ne bo šlo brez znanja s področja informacijsko-komunikacijske tehnologije in podpore veščin, ki so povezane s pomočjo starejšim.

Za to je treba organizirati prostovoljno in polprofesionalno koordinacijo dela sodelujočih predvsem seniorskih organizacij civilne družbe z državnimi in drugimi organi (zavodi za zaposlovanje, zbornice ipd.), ki bodo prevzeli določene naloge pri tem. Ena od takih oblik je oblikovani Forum IKT 50+, ki smo ga sooblikovali v SDI, ZDUS in UTŽO v 2012. Več na spletni strani SDI in ZDUS.

4 KAKO DELOVATI V PRIHODNJE

4.1 Povezovanje seniorjev in informacijsko-komunikacijske stroke

Potrebujemo obliko koordinacije in povezovanja seniorjev za aktivno staranje v dolgoživi in istočasno informacijski družbi in promocijo vseživljenjskega izobraževanja za doseganje in vzdrževanje vseživljenjske varne prožnosti (flexurity). Navajamo nekaj konkretnih ciljev in smotrov.

- 1) Promocija dela Zveze društev upokojencev Slovenije (ZDUS) in drugih seniorskih nevladnih organizacij, Slovenskega društva Informatika (SDI), Univerze za tretje življenjsko obdobje (UTŽO) in njihovo povezovanje na področju seznanjanja z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo ali informatizacije storitev za starejše ljudi.
- 2) Vplivanje na napovedane potrebe in razvojne politike (strategije, reforme), da bi primerno utemeljili možnost starejših ekspertov in informatikov za razumevanje, obvladovanje ter potrebna ravnanja v pogojih dolgožive informatizirane družbe s povečano pozornostjo v intrageneracijsko sodelovanje v populaciji 50+.
- 3) Ustvariti in uveljaviti možnosti, da seniorji vzdržujejo in povečujejo svoja znanja in veščine in to posredujejo drugim tudi po predlogu Zakona o urejanju trga dela (ZUTD-A) in se kot eksperti uveljavijo na trgu svetovanj in drugih produktov. S tem sta povezana tudi mednarodno sodelovanje in primerljivost.
- 4) Analizirati in obveščati ponudnike opreme ter storitev s področja informacijsko-komunikacijske tehnologije o velikosti trga s skoraj 600.000 upokojenimi seniorji in seniorkami ter vplivati na ponudbo – tej skupini prilagojene opreme in storitev (uporaba, varnost, kakovost, cena ipd.) in seveda tudi razvijati sodelovanje v intrageneracijskem sodelovanju v populaciji upokojenih prebivalcev.
- 5) Posebno skrb posvetiti bivalnim razmeram, transportu in drugi infrastrukturi z vidika pričakovanih in potreb seniorjev ter z vidika možnosti uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije a) za informatizirano delo doma in b) za neposredno podporo gospodinjstvom s promocijo novih modernih rešitev za varno bivanje.
- 6) Vzpostaviti ustrezne sezname ter omrežje zainteresiranih posameznikov in njihovih združenj ter omogočiti posredovanja njihovih znanj ter stori-

tev v začasnih in dodatnih oblikah dela seniorjev upokoencev.

- 7) Predlagati in pomagati državi, sindikatom in delodajalcem pri uveljavljanju vseživljenjskega izobraževanja tudi za generacijo 50+ in posebej za skupino starejših delavcev (55–64–79) in že upokojene seniorje glede na potrebe vključevati v vsaj delno aktiven delovni status.
- 8) Predstavitve ugotovitev ter usmeritev države in organizacij, ki skrbijo za »srebrno informatiko«, in ustanovitev Foruma IKT 50+, ki bo skrbel za več stopenj uporabniško usmerjenega dopolnilnega izobraževanja in posredovanja storitev dela seniorjev ekspertov tudi v okviru začasnih dopolnilnih zaposlovanj.

Seveda čakamo na strateške dokumente o razvoju informacijske družbe, ki so med drugim tudi obveznost države.

4.2 Sklep – kaj storiti leta 2013

Okvirne cilje je vodstvo Foruma IKT 50+ oblikovalo z akcijskim programom za leto 2013. Napoveduje in predlaga deset strokovnih sestankov, objavljen je na spletni strani SDI.

Leta 2013 je treba opraviti vse potrebno za razširitev delovanja Foruma IKT 50+ na seniorske nevladne organizacije (SNVO) in druge zainteresirane ter zadolžene v javnem in zasebnem sektorju za področje dolgožive in informacijske družbe.

Predpostavljamo, da bodo članice Foruma IKT 50+ in drugi izvajali svoje programe s tega področja na temelju avtonomnosti in bodo po potrebi in svobodni odločitvi sodelovali v skupnem projektnem delu in za pripravo ustreznih programov in projektov.

Bistveno v tem letu pa je oceniti priporočila Evropskemu svetu [5] in odziv Slovenije (vlade v septembru 2013) z vidika dolgožive in informatizirane družbe, aktivno sodelovati pri sooblikovanju gradiv in uresničevanju poti do skupaj določenih ciljev.

5 LITERATURA IN POJASNILA

- [1] EVROPSKA KOMISIJA, Kom EUROPE 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth Brussels, 3. 3. 2010 COM(2010) 2020, 37 strani. Shranjeno pdf. Zakoni <http://webmail.siol.net/webedge/do/mail/message/view?msgId=INBOXDELIM27551&l=sl-SI&v=siol>.
- [2] KOSOS – Koordinacijski odbor seniorskih organizacij Slovenije (KOSOS) in ZDUS, »Memorandum vladi RS o stališčih, načinu in vsebini bodočega sodelovanja in o najresnejših vprašanih glede na težave, s katerimi se srečujemo starejši v slovenski družbi«, 10 strani, januar 2010. Uveden je pojem »uspešna strategija dolgožive družbe«.
- [3] AGE PLATFORM EUROPE: »Fostering older people's digital inclusion is key to Active Ageing ECDL Foundation Partners with AGE Platform Europe to Promote the Older People's Digital Inclusion during the European Year for Active Ageing and Solidarity between Generations and Launches Updated ICT Training Programme Adapted to Older People's Needs FOR IMMEDIATE RELEASE: April 27th ECDL Foundation_AGE Platform Europe_EY2012 Press Release.
- [4] MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Polno besedilo zakona je na spletni strani MDDSZ, aprila 2013 je bilo objavljeno v Uradnem listu RS.
- [5] EVROPSKA KOMISIJA Bruselj, XXX COM(2013) 374 Priporočilo za PRIPOROČILO SVETA v zvezi z nacionalnim reformnim programom Slovenije za leto 2013 in mnenje Sveta o slovenskem programu stabilnosti za obdobje 2012–2016 {SWD(2013) 374}csr2013_slovenia_sl_new-word.
- [6] The Economist »Glad to be grey« »Older workers have fared unusually well since the financial crisis« jul 20th 2013.
- [7] SURS. 1. »Uporaba računalnika pri posameznikih (10–74 let) po starosti«, Slovenija, leto za 2011, prikaz po starosti, posebej za dobi 55–64 in 65–74, ter po spolu, dve tabeli.
- [8] SURS 2. »Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije v gospodinjstvih in pri posameznikih, Slovenija, 2012 – končni podatki«, 5. oktober 2012, prva objava.

Tomaž Banovec, generalni direktor Statističnega urada Republike Slovenije v pokoju. Bil je kartograf na Inštitutu za geodezijo in fotogrametrijo, leta 1970 je postal direktor Razvojnega inštituta na Geodetskem zavodu SRS. Za direktorja takratnega Zavoda SRS za družbeno planiranje je bil imenovan leta 1975, 1979 pa za direktorja Centra SRS za družbeni sistem informiranja in informatiko. Raziskoval in predaval je več predmetov na FAGG. Leta 1981 je bil imenovan za direktorja Zavoda SRS za statistiko in od tu je po dvaindvajsetih letih odšel v pokoj. Bil je dolgoletni član odbora vlade RS za gospodarstvo in podobnih vladnih teles, predsednik sveta Triglavskega narodnega parka, predsednik sveta APP in soustanovitelj AJPEŠ-a.

Koordiniral ali sodeloval je pri več razvojnoraziskovalnih projektih, ki so povezani s statistiko, kartografijo, prostorom, planiranjem, informatiko, nepremičninami, varstvom narave ipd. in so pomembni za razvoj družbe: razvoj javne uprave, evropeizacijo slovenske državne statistike pred vključitvijo v Unijo, gospodarstvo in informacijska družba, delo v strokovnih in drugih društvi ipd. Sedaj se ukvarja s problematiko upravljanja staranja, oprto na dejstva in evidence, in posebej s problemi bivalne infrastrukture za potrebe starejših z vprašanjem socialnih stanj in premoženj ter zavarovanj. Bil je večletni predsednik Planinske zveze Slovenije in zadnji predsednik Planinske zveze Jugoslavije. Kot prostovoljec deluje v več nevladnih organizacijah (Zveza društev upokoencev, Slovensko društvo Informatika, Zveza geodetskih društev, Statistično društvo Slovenije, Slovensko nepremičninsko združenje FIABCI idr.; do leta 2011 je bil član vladnega sveta za solidarno sožitje generacij ter nekaterih drugih teles. Sedaj je član programskega sveta Zveze društev upokoencev Slovenije, član upravnega odbora Slovenskega društva Informatika ter več delovnih teles v nevladnih organizacijah.

Iz Islovarja

Islovar je spletni terminološki slovar informatike, ki je prosto dostopen na naslovu <http://www.islovar.org>. V tej številki revije objavljamo pomensko zbirko, ki smo jo sestavili na temelju izraza datoteka.

Izraze lahko komentirate tako, da se prijavite v poglavju *Nov uporabnik*, poiščete izraz, ki ga želite komentirati, in zapišete svoj komentar ter predlog spremembe.

ASCII-formát -a [áski] m (*angl. ASCII format*) t.d. zapis¹ podatkov, navadno besedil, po standardu ASCII; sin. format ASCII

datotéčna pót -e -í ž (*angl. file path*) zaporedje imen elementov datotečnega sistema, ki opisuje dostop do datoteke; sin. pot (1)

datotéčni strážnik -ega -a m (*angl. file server*) strežnik, na katerem so shranjene datoteke

datotéka -e ž (*angl. file*) skupek povezanih zapisov³, shranjenih pod enim imenom

datotéka ARJ -e -- [arəjə] ž (*angl. ARJ file*) stisnjena datoteka v formatu ARJ

datotéka napráve -e -- ž (*angl. device file*) vmesnik (1) za dostop do vhodno-izhodnih naprav, ki je predstavljen kot datoteka

datotéka PDF -e -- [pəðəfə] ž (*angl. PDF file*) medoperacijsko prenosljiva datoteka v zapisu¹, ki je neodvisna od računalniškega okolja

datotéka RAR -e -- [rár] ž (*angl. RAR file*) stisnjena datoteka v formatu RAR

datotéka s pomočjó -e -- -- ž (*angl. help file*) datoteka z napotki za pomoč uporabnikom

datotéka zip -e -- [zíp] ž (*angl. ZIP file*) stisnjena datoteka v formatu zip

dekomprimíranje datotéke -a -- s (*angl. file decompression*) gl. raztezanje datoteke

deljênje -a s (*angl. sharing*) dodeljevanje pravic za dostop do virov v računalniškem sistemu, omrežju, npr. deljenje fotografij; sin. souporaba

dnévník -a m (*angl. log*) zapisi³ o poteku izvajanja računalniškega programa; prim. sistemski dnevnik

dnévníška datotéka -e -e ž (*angl. log file*) datoteka z dnevniškimi zapisi³

formát -a m (*angl. format*) t.d. način kodiranja, zapisa ali predstavitve podatkov; sin. format podatkov

formát ASCII -a -- [áski] m (*angl. ASCII format*) t.d. zapis¹ podatkov, navadno besedil, po standardu ASCII; sin. format ASCII

formát datotéke -a -- m (*angl. file format*) predpisana zgradba datoteke, ki jo zna zapisati, prebrati en uporabniški program ali več uporabniških programov; sin. oblika, tip datoteke

formát podátkov -a -- m (*angl. data format*) t.d. način kodiranja, zapisa ali predstavitve podatkov; sin. format

glávna datotéka -e -e ž (*angl. master file*) gl. matična datoteka

imé datotéke -na -- s (*angl. file name*) niz znakov za poimenovanje, razločevanje datotek

izvedljíva datotéka -e -e ž (*angl. executable file*) datoteka v zapisu¹, ki jo lahko računalnik neposredno izvaja; sin. izvršljiva datoteka; prim. objektna datoteka

izvršljíva datotéka -e -e ž (*angl. executable file*) gl. izvedljiva datoteka

kompresíja datotéke -e -- ž (*angl. file compression*) gl. stiskanje datoteke

kompresíja podátkov -e -e ž (*angl. data compression*) gl. stiskanje podatkov in komprimiranje podatkov

komprimíranje datotéke -a -- s (*angl. file compression*) gl. stiskanje datoteke

komprimiranje podatkov -a -- s (*angl. data compression*)

vsak od postopkov za prekodiranje podatkov (2), ki zmanjšuje redundanco in s tem obseg podatkov (2); sin. stiskanje podatkov, kompresija podatkov

končnica -e ž (*angl. file extension*)

gl. pripona datoteke

matična datotéka -e -e ž (*angl. master file*)

datoteka, ki vsebuje matične podatke; sin. glavna datoteka

naložljiva datotéka -e -e ž (*angl. uploadable file, downloadable file*)

datoteka, ki jo je mogoče prenesti na drug računalnik prek računalniškega omrežja

nèpovézana datotéka -e -e ž (*angl. flat-file, flat file*)

datoteka, v kateri zaporedje zapisov³ ni določeno

notácija -e ž (*angl. notation*)

predpisana predstavitev števila ali aritmetičnega izraza, npr. obrnjeni poljski zapis, zapis s plavajočo vejico; sin. zapis²

obdeláva datotéke -e -- ž (*angl. file processing*)

izvajanje operacij nad zapisi³

objéktna datotéka -e -e ž (*angl. object file*)

datoteka predpisane zgradbe, ki jo pri prevajanju izvorne kode ustvari prevajalnik; prim. izvedljiva datoteka

oblíka -e ž (*angl. file format, file type*)

gl. format datoteke in tip datoteke

omejítvena datotéka -e -e ž (*angl. lock file*)

datoteka, ki omejuje določene posege na drugih datotekah

pakétna datotéka -e -e ž (*angl. batch file*)

besedilna datoteka z zaporedjem navodil, ki naj jih izvede operacijski sistem

pakétna obdeláva -e -e ž (*angl. batch processing*)

obdelava podatkov, pri kateri računalniški sistem izvede zaporedje opravil iz paketne datoteke; prim. paketni način

PDF PDF-ja [pəðəfə] m krat. (*angl. portable document format*)

format datoteke, ki je neodvisen od računalniškega okolja in medoperacijsko prenosljiv

podáljšek datotéke -ška -- m (*angl. file extension*)

gl. pripona datoteke

podátkovna datotéka -e -e ž (*angl. data file*)

datoteka, v kateri so shranjeni podatki (2)

poslôvni podátek -ega -tka m (*angl. business data*)

podatek, ki ga organizacija potrebuje, da lahko opravlja svojo dejavnost

pretvórbá datotéke -e -e ž (*angl. file conversion*)

sprememba ureditve podatkov iz enega v drugi format datoteke

pripóna datotéke -e -e ž (*angl. file extension*)

zaporedje znakov na koncu imena datoteke, ki označuje format datoteke; sin. končnica, podaljšek datoteke

raztézanje datotéke -a -- s (*angl. file decompression*)

postopek, pri katerem se z raztezanjem podatkov obnovita izvorna oblika in velikost datoteke; sin. dekomprimiranje datoteke; prim. stiskanje datoteke

raztézanje podatkov -a s (*angl. data decompression*)

vsak od postopkov za prekodiranje prvotno stisnjenih podatkov (2), ki obnovi njihovo izvorno obliko; sin. dekomprimiranje podatkov, razširjanje podatkov (2), dekompresija podatkov; prim. stiskanje podatkov

revizijska datotéka -e -e ž (*angl. audit file*)

datoteka, ki vsebuje zapise³ o dogodkih v računalniku ali računalniškem sistemu

revizijska sléd -e -í ž (*angl. audit trail*)

dnevnik z zapisi³ o operacijah nad poslovnimi podatki; sin. sled za revidiranje

sistémska datotéka -e -e ž (*angl. system file*)

datoteka, potrebna za osnovno delovanje operacijskega sistema

sistémski dnévník -ega -a m (*angl. system log*)

dnevnik dogodkov v operacijskem sistemu; prim. dnevnik

skríta datotéka -e -e ž (*angl. hidden file*)

datoteka, navadno sistemska, ki se ne prikaže ob običajnem pregledovanju imenika

skúpna datotéka -e -e ž (*angl. shared file*)

datoteka, ki jo lahko uporablja več uporabnikov

sléd za revidíranje -í -- -- ž (*angl. audit trail*)

gl. revizijska sled

sòuporába -e ž (*angl. sharing*)

dodeljevanje pravic za dostop do virov v računalniškem sistemu, omrežju, npr. souporaba fotografij; sin. deljenje

sòuporába dokumentov -e -- ž (*angl. document sharing*)

možnost, da več uporabnikov sočasno bere in spreminjanja isti dokument

stískanje datotéke -a -- s (*angl. file compression*)

postopek, pri katerem se s stiskanjem podatkov zmanjša datoteka; sin. kompresija datoteke, komprimiranje datoteke; prim. raztezanje datoteke

stískanje podatkov -a -- s (*angl. data compression*)

vsak od postopkov za prekodiranje podatkov (2), ki zmanjšuje redundanco in s tem obseg podatkov (2) brez izgube informacij; sin. komprimiranje podatkov, kompresija podatkov; prim. raztezanje podatkov

stísnjena datotéka -e -e ž (*angl. compressed file*)

datoteka, ki je nastala s postopkom za stiskanje datotek

típ datotéke -a -- m (*angl. file type*)

predpisana zgradba datoteke, ki jo zna zapisati, prebrati en uporabniški program ali več uporabniških programov; sin. oblika, format

upravítelj datoték -a -- m (*angl. file manager*) neustr. gl. upravljalnik datotek**upravljálnik datoték** -a -- m (*angl. file manager*) računalniški program, namenjen urejanju datotek v datotečnem sistemu**začasna datotéka** -e -e ž (*angl. temp file*)

datoteka, ki jo računalniški sistem ustvari in uporablja med izvajanjem programa

zapís¹ -a m (*angl. record*)

predstavitev podatka (1) v zaznavni obliki

zapís² -a m (*angl. notation*)

predpisana predstavitev števila ali aritmetičnega izraza, npr. obrnjeni poljski zapis, zapis s plavajočo vejico; sin. notacija

zapís³ -a m (*angl. record*)

podatkovna struktura, ki opisuje primerek entitete

Izbor pripravlja in ureja Katarina Puc s sodelavci Islovarja